

Risale-i Nur; İlm-i Muhit

“Şu kâinatta görünen ef’âl ile tasarruf edip icad eden Sâniin, bir muhit ilmi var. Ve o ilim, O’nun Zâtının hassa-i lâzime-i zaruriyesidir; infikâki muhâldir. Nasıl ki güneşin zâtı bulunup ziyası bulunmamak kabil değil; öyle de, binler derece ondan ziyade kabil değildir ki, şu muntazam mevcudatı icad eden Zâtın ilmi, ondan infikâk etsin. Şu ilm-i muhit, o Zâta lâzım olduğu gibi, taallûk cihetiyle her şeye dahi lâzımdır.”¹

İlm-i muhit, her şeyi kuşatan Allah’ın ilmi. İlm-i İlâhî ise, Allah’ın her şeyi kuşatan ilmidir. Aynı zaman da, İlm-i Muhit; kudret-i mutlaka ve irade-i şâmile gibi Allah’ın sıfatlarından biridir.

Bunu nereden biliyoruz? Çünkü “Bu kâinatta âsârıyla vücutları muhakkak ve bedihî olan kudret-i mutlaka ve irade-i şâmile ve ilm-i muhit gibi sıfatlar, bütün delâilleriyle, Zât-ı Hayy-ı Kayyûmun hayatına ve vücub-u vücuduna şehadet ederler ve bütün kâinatı bir gölgesiyle ışıklandıran ve bir cilvesiyle bütün dâr-ı âhireti zerrâtıyla beraber hayatlandıran hayat-ı sermediyesine şehadet ederler.”²

Yine, “İlm-i muhit’e, cem-i eşyayı (bütün varlıkları) birden görebilir, ezeli ve ebedi ortasında bütün hakaiki (hakikatleri) bir anda müşahede eden bir Zâtın ilmi de denebilir.”³

Tanımlardan anlaşılacağı gibi iki tamlama birbirini çağrıştıran anlamlara sahiptir.

O halde, ‘her şeyi kuşatan Allah’ın ilmi’ ile ‘Allah’ın her şeyi kuşatan ilmi’ ne anlama gelmektedir?

Bu şu şekilde açıklanabilir, “Hiçbir şey(in) Ondaki gizlenmesi kabil değildir. Perdesiz, güneşe karşı zemin yüzündeki eşya, güneşi görmemesi kabil olmadığı gibi, o Alîm-i Zülcelâlin nur-u ilmîne karşı eşyanın gizlenmesi, bin derece daha gayr-ı kabildir, muhâldir. Çünkü huzur var. Yani, her şey daire-i nazarındadır ve mukabildir ve daire-i şuhudundadır ve her şeye nüfuzu var.”⁴

Bu paragraftaki, ‘huzur’ kelimesi dikkat çekici anlamları olan bir kelimedir. Zaten Üstad ta hemen arkasından anlamını vermiştir. “her şey daire-i nazarındadır ve mukabildir ve daire-i şuhudundadır (görüş sahasında) ve her şeye nüfuzu var.” Yani, yaratılmışların her biri O’nun (cc) görüş/ilim sahasında ve bilgisindedir.

Bunu nasıl anlarız?

Etrafımıza baktığımızda, “Bütün zihayata, her birisine lâıyk bir tarzda, münasib vakitte, ummadığı yerden rızıklarını vermek, Çünkü rızıkı gönderen; rızka muhtaç olanları bilecek, tanıyacak, vaktini bilecek, ihtiyacını idrak edecek, sonra rızıkını lâıyk bir tarzda verebilir. Hem umum zihayatın, ipham (bilinmeyen) ünvanı altında bir kanun-u taayyüne bağılı olan ecelleri, ölümleri (Çünkü her taifenin, gerçi ferdlerin zahiren muayyen bir vakt-i eceli görünmüyor, fakat o taifenin iki had ortasında mahdud bir zamanda ecelleri muayyendir). O ecel hengâmında, o şey’in arkasında vazifesini idame edecek olan neticesinin, meyvesinin, çekirdeğinin muhafazası ve bir taze hayata inkılâb ettirmesi... Hem bütün mevcudata şamil, her bir mevcuda lâıyk bir surette rahmetin taltifatı; bir rahmet-i vasia içinde bir ilm-i muhiti gösteriyor. Çünkü mesela zihayatın etfallerini (yavrularını) süt ile iâşe eden ve zeminin suya muhtaç nebatatına yağmur ile yardım eden; elbette etfali tanır, ihtiyaçlarını bilir ve o nebatatı görür ve yağmurun onlara lüzumunu derk eder sonra gönderir ve hakeza... Bütün hikmetli, inayetli rahmetinin hadsiz cilveleri; bir ilm-i muhiti gösteriyor. 5

Cenâb-ı Hakk’ın muhit ilmi dediğimizde başka neler girebilir bu ilmin içine?

Meselâ; “Şu camid güneş, şu âciz insan, şu şuursuz röntgen şuâi gibi zînurlar, hâdis, nâkıs ve ârizî oldukları hâlde, onların nurları, mukabilindeki her şeyi görüp nüfuz ederlerse, elbette vâcib ve muhit ve zâtî olan nur-u ilm-i ezelden hiçbir şey gizlenemez ve haricinde kalamaz. Şu hakikate işaret eden, kâinatın had ve hesaba gelmez alâmetleri, ayetleri vardır.

Ezcümle: Bütün mevcudatta görünen bütün hikmetler, o ilme işaret eder. Çünkü hikmetle iş görmek, ilimle olur. Hem bütün inâyetler, tezyinatlar, o ilme işaret eder. İnâyetkârâne, lütufkârâne iş gören, elbette bilir ve bilerek yapar.”6

Çünkü “Hem kudret ve irade ve ilm-i muhîtiyle her şeye tasarrufatı, her şeyin en cüz’î işlerine müdahâlesi, rububiyeti vardır. Her şey, her şe’inde O’na muhtaçtır; O’nun ilim ve hikmetiyle işleri görülür, tanzim edilir”7

Yine her varlığa baktığımızda bir hikmet içinde yaratıldığı ve bir intizam içinde hayatını sürdürdüğünü görüyoruz bütün bunları o varlık kendi yapmadığına göre bilen bir Zat bütün bunları bilerek yapıyor. Bu da ancak bir ilm-i muhit sahibinin işi olabilir.

Varlıkları incelediğimizde, onları meydana getiren her bir azası belli bir ölçü içinde, hepsinin yaratılma amaçları farklı, farklı şekillerde yaratılmaları, yine bir ilm-i muhiti gösteriyor.

“Hem bütün eşyanın san’atındaki ihtimâmat ve san’atkârâne tasvirat ve mâhirâne tezyinat, bir ilm-i muhiti gösteriyor. Çünkü binler vaziyet-i muhtemele içinde, muntazam ve müzeyyen, san’atlı ve hikmetli bir vaziyeti intihap etmek, derin bir ilimle olur. Bütün eşyadaki şu tarz-ı intihabat, bir ilm-i muhiti gösteriyor.”8

Bütün varlıkların, özellikle hayat sahibi olanların yaratılmalarında görülen mükemmel bir kolaylık, mükemmel bir ilmi gösterir. Çünkü bir zat ne kadar iyi ve çok bilirse o işi o kadar kolay yapar.

“İşte şu sırta binaen, her biri birer mu’cize-i san’at olan mevcudata bakıyoruz ki, hayretnümâ bir derecede suhuletle, kolaylıkla, külfetsiz, dağdağsız, kısa bir zamanda, fakat mu’ciznümâ bir surette icad edilir. Demek hadsiz bir ilim vardır ki, hadsiz suhuletle yapılır. Ve hâkezâ, mezkûr emâreler gibi binler alâmet-i sadıka var ki, şu kâinatta tasarruf eden Zâtın muhit bir ilmi vardır. Ve her şeyi bütün şuûnâtıyla bilir, sonra yapar.

Madem şu Kâinat Sahibinin böyle bir ilmi vardır. Elbette insanları ve insanların amellerini görür ve insanlar neye lâıyk ve müstehak olduklarını bilir; hikmet ve rahmetinin muktezasına göre onlarla muamele eder ve edecek.” 9

Bütün varlıkların yaratılmaları, yaşayışları, iâşeleri, dünyadan terhisleri bilen birinin (İlm-i Muhit sahibi yaratıcının) işi olduğunu bu şekilde anladıktan sonra, şöyle bir soru insanın aklına gelebilir.

“Yalnız ilim kâfi değildir; irade dahi lâzımdır. İrade olmazsa ilim kâfi gelmez.”

Elcevap: Bütün mevcudat nasıl ki bir ilm-i muhite delâlet ve şehadet eder. Öyle de, o ilm-i muhit sahibinin irade-i külliyesine dahi delâlet eder. Şöyle ki: Her bir şeye, hususan her bir zihayata, pek çok müşevveş ihtimâlât içinde, muayyen bir ihtimalle ve pek çok akîm yollar içinde, neticeli bir yolla ve pek çok imkânât içinde mütereddit iken gayet muntazam bir teşahhus (şekillendirilmesi) verilmesi, hadsiz cihetlerle bir irade-i külliye gösteriyor. Çünkü her şeyin

vücudunu ihata eden hadsiz imkânât ve ihtimâlât içinde ve semeresiz, akîm yollarda ve karışık ve yeknesak, sel gibi mizansız akan câmid unsurlardan, gayet hassas bir ölçüyle, nazik bir tartıyla ve gayet ince bir intizamla, nazenin bir nizamla verilen mevzun şekil ve muntazam teşahhus, bizzarure ve bilbedâhe, belki bilmüşahede, bir irade-i külliyyenin eseri olduğunu gösterir.”10 Niye. Öyle olması gerekiyor, denirse?

“Çünkü, hadsiz vaziyetler içinde bir vaziyeti intihap etmek, bir tahsis, bir tercih, bir kast ve bir irade ile olur. Ve amd (kasıt, istek) ve arzu ile tahsis edilir. Elbette tahsis, bir muhassısı iktiza eder. Tercih, bir müreccih ister. Muhassıs ve müreccih ise iradedir. Meselâ, insan gibi yüzler muhtelif cihazat ve âlâtın makinesi hükmünde olan bir vücudun, bir katre sudan; ve yüzer muhtelif âzâsı bulunan bir kuşun, basit bir yumurtadan; ve yüzer muhtelif kısımlara ayrılan bir ağacın, basit bir çekirdekten icadları, kudret ve ilme şehadet ettikleri gibi, gayet kati ve zarurî bir tarzda, onların Sâniinde bir irade-i külliyyeye delâlet ederler ki, o irade ile, o şeyin herşeyini tahsis eder. Ve o irade ile, her cüz’üne, her uzvuna, her kısmına ayrı, has bir şekil verir, bir vaziyet giydirir.”11

Bundan anlıyoruz ki; bütün varlıklardaki, meselâ hayvanlardaki önemli azalarının yapılış amaçlarının ve şekillerinin birbirine benzemeleri, bir olan, Vahid olan Allah’ın kudret elinden çıkmalarını ispat ediyorsa, buradan anlıyoruz ki, hepsinin Sani’i birdir. Ve yine hayvan çeşitlerinin şekillerinin farklı yaratılmaları, farklı beslenmeleri, birbirlerinde kolayca ayırt edilmeleri gösteriyor ki, onları Sani, Fail-i Muhtar’dır (fillerinde kendi isteğiyle hareket eder) ve irade sahibidir.

İşte, “Madem ilm-i ilâhîye ve irade-i Rabbâniyyeye mevcudat adedince, belki mevcudatın şuûnâtı adedince delâlet ve şehadet vardır. Elbette, bir kısım filozofların irade-i ilâhiyyeyi nefiy ve bir kısım ehl-i bid’atın kaderi inkâr ve bir kısım ehl-i dalâlet’in, cüz’iyâta adem-i ittilânı iddia etmeleri ve tabiiyyunun bir kısım mevcudatı tabiat ve esbaba isnad etmeleri, mevcudat adedince muzaaf bir yalancılıktır ve mevcudatın şuûnâtı adedince muzaaf bir dalâlet divaneliğidir. Çünkü hadsiz şehadet-i sadıkayı tekzip eden, hadsiz bir yalancılık işlemiş olur.”12

“İlm-i muhit-i ezeliye temessül eden imkânî vücutlar (tüm mevcudat), vücud-u vücubînin (Varlığı vacip olan Allah’ın) tecelliyât-ı nuriyelerine ayna ve mâkesdirler. Öyleyse, ilm-i ezeli imkânî vücutlara ayna olduğu gibi, imkânî vücutlar da vücud-u vücubîye aynadır. Sonra o imkânî vücutlar, ilm-i ezeliye vücut-u haricîye intikal etmişlerse de, vücud-u hakikî mertebesine vasil olmamışlardır.”13

Dipnotlar:

1- 20 mektup. 2. Makam. Dokuzuncu Kelime.

2- Lem’alar. 737- Sözl. 180 ve 317.

3- Sözl. 708.

4- agy.

5- 20. Mektub’dan.

6- www.risaleinurenstitusu.org > Risale-i Nur Külliyyatı > Mektubat > Sayfa 235

7- Mektubat.644. yeni tanzim

8- Agy.

9- Agy.

10- 20.Mektup, 2.Makam, 9.Kelime

11- a.g.y.

12- a.g.y.

13- Mesnevi-i Nuriye, s.123